

Handläggare
Lindbergh Jennie
Rouaud Sophie
Öqvist Annbritt

Datum
2013-03-22

Diarienummer
BUN-2013-0392

Barn- och ungdomsnämnden|

Uppföljning av den pedagogiska verksamheten i Uppsala kommun 2012

Förslag till beslut

Barn- och ungdomsnämnden föreslås besluta

att lägga rapporten om uppföljning av den pedagogiska verksamheten i Uppsala kommun 2012 till handlingarna.

Sammanfattning

Rapporten sammanfattar den uppföljning som gjorts av pedagogisk verksamhet i Uppsala kommun under 2012 utifrån det uppföljningssystem som arbetats fram av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad. Rapporten utgör underlag för kommande uppdragsplan.

Ärendet

Rapporten sammanfattar den uppföljning av pedagogisk verksamhet som genomförts av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad. Kontoret har tagit fram ett system för uppföljning som använts för andra gången 2012. Uppföljningen har barn och elever i fokus och utgångspunkter har varit likvärdighet, transparens och utveckling. Genom att systematiskt följa upp all pedagogisk verksamhet, från förskola till vuxenutbildning, oavsett huvudman, skapas en likvärdig bild av verksamheterna i Uppsala kommun. Uppföljningssystemet utgår från tydligt identifierade behov av att stärka uppföljningen i ett medborgarperspektiv och att möta politiska krav på kvalitativ uppföljning.

Syftet med uppföljningen är att ge verksamheterna verktyg för utveckling, nämnderna förbättrade beslutsunderlag och medborgarna underlag för att göra väl underbyggda val. Uppföljningen ger möjligheter till jämförelser både lokal och nationell nivå. Genom systemet förbättras också möjligheterna att göra jämförelser över tid.

Rapporten utgör underlag för kommande uppdragsplan.

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad

Carola Helenius-Nilsson, direktör

UPPSALA KOMMUN

Uppföljning av pedagogisk verksamhet 2012

Rapport

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad

Rapporten behandlar verksamheterna förskola, grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och fritidsverksamhet. Den baseras på den uppföljning som gjorts av dessa verksamheter i form av elevenkäter, föräldraenkäter, verksamhetschefers beskrivningar, samt betygsresultat.

KONTORET FÖR
BARN, UNGDOM OCH ARBETSMARKNAD

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Syfte	2
Urval och metod	2
Bearbetning och analys	3
Resultat och analys – förskola.....	6
Tre temaområden.....	6
Systematiskt kvalitetsarbete	6
Lust att lära.....	8
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	11
Resultat och analys – grundskola.....	14
Sex temaområden	14
Systematiskt kvalitetsarbete	15
Lust att lära.....	17
Förväntningar	18
Flickor och pojkar	20
Arbete för likabehandling.....	22
Arbete mot kränkande behandling	24
Resultat och analys fritidsverksamhet.....	27
Tre temaområden.....	27
Systematiskt kvalitetsarbete	27
Delaktighet	29
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	31
Resultat och analys – gymnasieskola	34
Systematiskt kvalitetsarbete	34
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	37
Resultat gymnasieskolor	39
Resultat och analys – vuxenutbildning.....	42
Grundläggande och gymnasial vuxenutbildning.....	42
Likabehandling.....	46
Utbildning i svenska för invandrare	48
Systematiskt kvalitetsarbete	48
Likabehandling.....	49
Resultat vuxenutbildning.....	50

Inledning

Denna rapport är en sammanfattning av den uppföljning av pedagogisk verksamhet som genomförts av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad 2012. Uppföljningen har barn och elever i fokus och utgångspunkter är likvärdighet, transparens och utveckling. Genom att systematiskt följa upp all pedagogisk verksamhet, från förskola till vuxenutbildning, oavsett huvudman, skapas en likvärdig bild av verksamheterna i Uppsala kommun.

Syfte

Syftet med uppföljningen är att ge verksamheterna verktyg för utveckling, att ge nämnderna förbättrade beslutsunderlag och att ge medborgarna underlag för att göra väl underbyggda val. Uppföljningen ger möjligheter till jämförelser på både lokal och nationell nivå.

Urval och metod

Rapporten bygger främst på två uppföljningsunderlag; verksamhetsredogörelser och enkäter. Uppföljningen behandlar två områden: systematiskt kvalitetsarbete och arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling.

Verksamhetsredogörelsen, som besvaras av enhetsansvarig, innehåller öppna frågor om den egna verksamheten. Frågorna är utformade utifrån de krav som ställs i skollag, läroplaner och allmänna råd. Inspiration till verksamhetsredogörelsen är hämtade från ett antal rapporter, till exempel Skolinspektionens kvalitetsgranskningar och SKL:s rapport om vad som kännetecknar framgångsrika skolkommuner.

Den andra delen av uppföljningen är enkäter som barn, föräldrar och elever svarat på. Följande grupper har svarat på enkäterna:

- ✓ *barn i förskolan födda 2007-2008*
- ✓ *samtliga föräldrar med barn i förskolan*
- ✓ *barn i årskurs 2 och 3, inskrivna i fritidshem*
- ✓ *elever i grundskolans årskurs 5 och 8*
- ✓ *elever i gymnasieskolans årskurs 2*
- ✓ *samtliga barn och ungdomar i fritidsverksamheten*
- ✓ *samtliga studerande i vuxenutbildning och SFI*

Enkäterna är åldersanpassade. Enkätfrågorna kan kopplas till verksamhetsredogörelsernas områden systematiskt kvalitetsarbete och likabehandling. På det sättet går det att jämföra verksamhetsredogörelsens svar och enkätsvaren.

Flera av enkätfrågorna är samordnade med Sveriges kommuner och landsting (SKL) som används för öppna jämförelser. Frågorna har också inspirerats av enkätfrågor som Skolinspektionen ställer i samband med sin kvalitetsgranskning. Enkätfrågorna har testats på barn i förskolor och elever i årskurs 2, 3 och 5 och av en referensgrupp med personal från samtliga skolformer, både kommunala och fristående. Enkäten besvaras på webben men om en enhet inte har tillgång till datorer med nätuppkoppling används pappersenkäter.

Bearbetning och analys

Verksamhetsredogörelser

Verksamhetsredogörelserna läses och bedöms utifrån kriterier som bygger på nationella definitioner och krav för systematiskt kvalitetsarbete och för arbete för likabehandling och mot kränkande behandling. Ett systematiskt kvalitetsarbete ska enligt Skolinspektionen bedrivas kontinuerligt och processinriktat och inkludera olika nivåer i verksamheten.

Arbetet ska enligt Skolinspektionen präglas av fastlagda rutiner med en tydlig planering, ansvarsfördelning, tidplaner, dokumentation, verktyg och metoder. Fokus ska ligga på förbättring/bättre resultat och i första hand vara ett verktyg för internt utvecklingsarbete.

Systematiskt kvalitetsarbete

- ✓ Fokus på förbättring
- ✓ Processinriktat
- ✓ Inkludera olika nivåer i verksamheten
- ✓ Fastlagda rutiner
- ✓ Tydlig ansvarsfördelning
- ✓ Långsiktighet
- ✓ Dokumentation och uppföljning
- ✓ Verktyg för internt utvecklingsarbete

Arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling utgår från det övergripande uppdraget att verka för demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter, likabehandling och trygghet. Ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever ska bedrivas systematiskt och långsiktigt, rikta sig till alla samt vara en naturlig del i det vardagliga arbetet. Vidare ska det baseras på kunskap om hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling uppstår och vilka faktorer som skapar en trygg och jämlik miljö.

Arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling

- ✓ Bygger på demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter, likabehandling och trygghet Målinriktat arbete
- ✓ Systematiskt och långsiktigt arbete
- ✓ Riktat sig till alla och är en naturlig del i det vardagliga arbetet
- ✓ Kunskap om hur diskriminering, utifrån samtliga diskrimineringsgrunder, trakasserier och kränkande behandling uppstår
- ✓ Kunskap om vilka faktorer som skapar en trygg och jämlik miljö

Verksamhetsredogörelserna läses och bedöms av en grupp strateger med erfarenhet från olika verksamheter. Redogörelserna har inte lästs enhetsvis, en person har istället läst samtliga verksamheters svar på en eller ett par frågor.

Alla enheter har varit anonymiserade och kodade så att den som läst inte vet vilken enhets svar man läser utan endast vilken verksamhetsform svaret kommer ifrån.

En central utgångspunkt i bedömningen är hur systematiskt arbetet beskrivs och i vilken mån de enhetsansvariga ger konkreta exempel på denna systematik.

Enkäter

I analysen av enkätsvaren är det främst andelen positiva svar som används. Som positiva svar räknas både svarsalternativet *stämmer helt och hållet* och *stämmer ganska bra*. En analys har gjorts av vet ej-svaren för att få en bild av vilka frågor som haft en hög andel sådana svar. I vissa frågor används de negativa svaren *stämmer inte alls* och *stämmer ganska dåligt*, detta gäller främst de frågor som formulerats negativt.

I analysen delas enkätsvaren ofta in i kvartiler, det vill säga de 25 procent av enheterna som har högsta respektive lägsta enkätresultat. Med enkätresultaten som utgångspunkt görs jämförande analyser av verksamhetsredogörelserna i de enheter som har högst respektive lägst enkätresultat.

Enheter med en svarsfrekvens under 45 procent och färre än tio svar räknas bort för att få tillförlitliga resultat. För de enheter där det finns enkätresultat men där enhetsansvarig inte besvarat verksamhetsredogörelsen har ingen fullskalig analys kunnat göras. De har inte tagits med i jämförelserna av verksamhetsredogörelser för enheterna med högsta respektive lägsta enkätresultat. Men när det gäller jämförelser av enbart enkätresultat finns dessa enheter med.

Svarsfrekvens

Verksamhet	Enkät	Verksamhetsredogörelse
Förskola föräldrar	63 %	179 av 202 (89 %)
Förskola barn	54 %	
Fritidshem	82 %	71 av 81 (88 %)
Årskurs 5	87 %	
Årskurs 8	81 %	
Fritidsklubb	83 %	23 av 23 (100 %)
Fritidsverksamhet tonår	5 av 22 >10 svar	
Gymnasiet åk 2	71 %	24 av 29 (83 %)
Vuxenutbildning	32 %	6 av 7 (86 %)
SFI	40 %	
Särvux	89 %	

Användning och återkoppling av resultaten

En viktig utgångspunkt är att verksamheterna själva ges möjlighet att använda resultaten, därför görs återkopplingar på olika sätt. Enhetsansvariga fick den egna enhetens enkätresultat och de sammantagna enkätresultaten för kommunen i början av maj 2012.

Under den senare delen av hösten bjöds verksamheterna in till gemensamma återkopplingsmöten där övergripande resultat och analyser presenterades. I januari 2013 fick enhetsansvariga en skriftlig återkoppling av den egna enhetens sammantagna resultat i jämförelse med andra enheters resultat, både avseende verksamhetsredogörelser och enkäter. Det egna resultatet jämfördes även med föregående år.

Resultaten för de frågor som ingår i SKL:s öppna jämförelser används i Uppsala kommuns webbtjänst Hitta & jämför. De politiska nämnderna tar del av resultaten i form av denna rapport, resultatredovisning i bokslut och via presentation i nämnderna.

Resultat och analys – förskola

Uppsalas föräldrar som har barn i förskolan känner sig trygga när barnen är där. Vår uppföljning visar att 100 procent av föräldrarna i över 100 av 180 förskolor känner sig trygga när deras barn befinner sig på förskolan. Genomsnittssiffran när alla förskolor är inräknade är 97 procents trygghet. Flera positiva bilder träder fram i analysen av Uppsalas alla förskolor och familjedaghem och denna rapport syftar till att lyfta fram dessa goda exempel, men också för att identifiera utvecklingsområden och reda ut vilka faktorer som kan tänkas påverka dessa. Uppföljningssystemet ger oss möjligheten att jämföra och analysera svar ur föräldraenkäter, barnenkäter och förskolechefernas verksamhetsredogörelser för att få en så nyanserad bild som möjligt av de olika villkor som råder, men också en bild av vilka faktorer i förskolan som påverkar barn och föräldrars upplevelse av den utbildning de erbjuds. Den nya skollagen ställer höga krav på förskolornas arbete med att skapa förutsättningar för en livslång lust att lära. I arbetet med detta kan det finnas områden som man i Uppsala redan arbetar systematiskt och bra med och andra där man fortfarande har lite kvar. Denna rapport syftar till att också lyfta fram dessa områden för att förtydliga hur utvecklingen i enlighet med skollagen kan se ut för Uppsalas förskolor.

Det är viktigt att årets rapport blir en återkoppling till alla som deltagit i uppföljningen: de som svarat på enkäter och redogjort för sin verksamhet. Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad har därför i november månad 2012 hållit återkopplingsträffar med de verksamma på förskolorna och dessa har i sin tur på olika sätt återkopplat till föräldrar och barn eller planerat för att göra detta längre fram. Denna rapport ska komplettera dessa möjligheter till återkoppling och sammanfatta 2012 års uppföljning av förskolan. Totalt har 6 967 föräldrar svarat på föräldraenkäten, vilket motsvarar 63 procent av det totala antalet föräldrar med barn i förskola (en förälder per barn). När det gäller barnenkäten har 54 procent av barnen svarat och 89 procent av förskolecheferna har lämnat in verksamhetsredogörelser. Det starka underlaget gör att vi kan uttala oss med viss säkerhet kring de mönster som vi ser.

Tre temaområden

Årets uppföljning har analyserats inom ramen för tre temaområden. Områdena har valts utifrån mål i den lokala skolpolitiken:

- Systematiskt kvalitetsarbete
- Lust att lära – lärande och kvalitet
- Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

*Kommunfullmäktiges
inriktningsmål:*

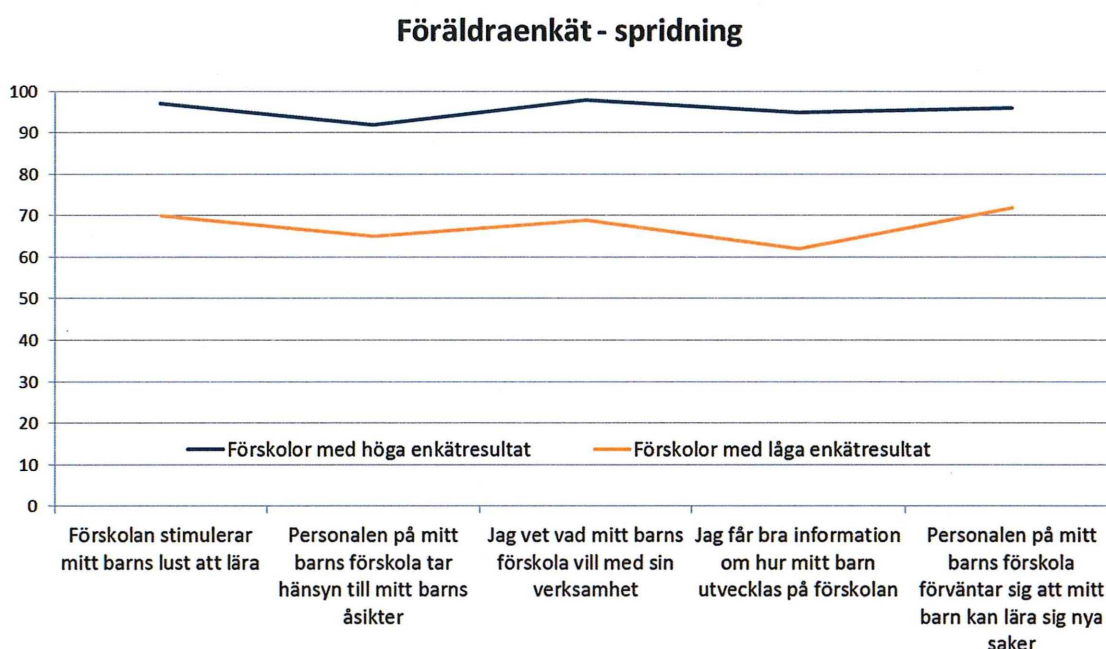
*"Genom att systematiskt och
kvalitativt följa upp all pedagogisk
verksamhet, från förskola till
vuxenutbildning, oavsett
huvudman, ges en likvärdig bild av
verksamheterna i kommunen "*

Systematiskt kvalitetsarbete

De frågor i föräldraenkäten som berör det systematiska kvalitetsarbetet – frågor som huruvida förskolan stimulerar barnets lust att lära och om hänsyn tas till barnets åsikter, visar på stora skillnader i resultat mellan förskolorna. Förskolorna arbetar som grupp bra med dessa frågor och föräldrarna är i genomsnitt nöjda, men en del förskolor har en lägre nöjdhet. Medan föräldrarna i den översta kvartilen förskolor är 92 till 98 procent nöjda i dessa frågor, är föräldrarna i den minst nöjda gruppen

62 till 72 procent nöjda. Med detta vill vi säga att spridningen mellan förskolorna är stor. Samtidigt som det finns en stor grupp förskolor som arbetar bra med det systematiska kvalitetsarbetet, ser det ändå ut att finnas stora skillnader i hur långt man kommit på de olika förskolorna.

På frågan *jag får bra information om hur mitt barn utvecklas på förskolan* har 96 procent av föräldrarna svarat *stämmer helt och hållet* eller *stämmer ganska bra* i den mest positiva gruppen, medan bara 62 procent har svarat positivt i den grupp som fått lägst enkätsvar. Här är skillnaden som allra störst mellan förskolorna. Resultaten gör det intressant att i en jämförelse försöka ta reda på hur föräldrarnas bild stämmer överens med förskolechefernas. På det sättet jämför vi upplevd kvalitet med erbjuden kvalitet.

I verksamhetsredogörelserna har förskolecheferna beskrivit hur det systematiska arbetet ser ut i den egna förskolan. De har även uppmanats att ge konkreta exempel på hur det går till i praktiken. I den grupp förskolor som föräldrarna skattat högst när det gäller kvalitetsarbetet är förskolecheferna i allmänhet också bättre på att beskriva hur de gör för att ta reda på att personalen har tilltro till alla barns förmåga att lära sig nya saker. De beskriver också hur de organiserar, följer upp och utvärderar sitt arbete med utveckling som mål. Dessa förskolechefer svarar också mer konkret och systematiskt på alla frågor än förskolecheferna i de förskolor som fått lägre resultat på föräldraenkäten.

En av förskolecheferna i Uppsala beskriver sitt systematiska kvalitetsarbete:

”Personalen dokumenterar kontinuerligt vilka mål de arbetar mot och observerar och dokumenterar barnens utveckling. De skriver sedan utvecklingsberättelser om varje barn som samtalsunderlag inför utvecklingssamtalen med föräldrarna. Innehållet i utvecklingsberättelserna lyfts också vid de planeringsmöten var 14:e dag, där jag deltar. Jag deltar i alla pedagogiska diskussioner, vid gemensamma planeringsmöten och utvärderingsdagar. Jag har också tillgång till personalens planerings/utvärderingspärm. Där protokollför varje förskollärare vilka mål hon arbetat mot veckovis, månadsvis och slutligen

terminsvis vid en gemensam utvärderingsdag där jag och all personal deltar. Jag tillbringar också tid i verksamheten och observerar personalens praktiska arbete.”

Sammanfattningsvis har vi sett att ju tydligare förskolechefen beskriver förskolans verksamhet, desto högre skattar föräldrarna kvaliteten i verksamheten. Detta är en viktig information till förskolechefer och annan personal som kanske ibland känner att deras engagerade arbete inte märks hos elever eller föräldrar. Vi tänker oss också att förskolechefens tydlighet och förmåga att beskriva sina idéer om hur verksamheten ska organiseras får genomslag i verksamheten. Det blir då tydligt för förskollärarna och övrig personal vilka pedagogiska idéer och organisation som ska gälla så att alla arbetar på ett likartat sätt. Detta gör i sin tur att föräldrarna uppfattar ett tydligt och klart arbete där man får återkoppling om hur barnet har det, att det finns upprättande rutiner och förhållningssätt som avspeglas i all kontakt med förskolan.

Ett utvecklingsområde som identifierats är förmågan att på ett rutinmässigt och strukturerat sätt ge föräldrarna bra information om hur barnet utvecklas. Att vissa förskolor skattats lägre än andra inom just detta område kan naturligtvis bero på flera saker. Det är till exempel möjligt att man på vissa förskolor inte upprättat en rutin för hur de enskilda barnens utveckling ska följas upp och dokumenteras. Utan struktur och dokumentation kan denna typ av återkoppling bli något sporadisk och fragmentarisk, vilket i sin tur kan innebära att föräldern inte uppfattade den information som levererades som en återkoppling kring barnets utveckling. En annan anledning kan vara att personalen inte upplever sig ha tid till att göra bedömningar eller allra minst dokumentera dessa. Förskolan kanske inte heller har utarbetat former för hur och vid vilka tidpunkter den här typen av information ska lämnas ut. Att på olika sätt arbeta med information till föräldrarna i de förskolor som fått ett lägre resultat för denna fråga, liksom på de andra frågorna i föräldraenkäten, bör dock ses som en målsättning för att Uppsalas förskolor ska upplevas som mer likvärdiga när det gäller det systematiska arbetet med kvalitet.

*Barn- och
ungdomsnämndens
mål:*

*Barns lärande i
förskolan och de tidiga
skolåren ska öka deras
möjligheter att nå
målen i åk 3*

Lust att lära

När det gäller området lärande så finns det framför allt tre frågor i föräldraenkäten som fokuserar detta. Frågorna handlar om huruvida personalen hjälper barnen att utveckla sitt språk, att utveckla sin matematiska förmåga och om förskolan ger barnen det stöd som de behöver. För många av Uppsalas förskolor ligger enkätresultatet för dessa tre frågor högt, 92-98 procent, där frågan angående stöd ligger högst. Däremot finns det en mycket stor spridning mellan förskolorna även här. I den grupp där föräldrarna skattat förskolornas arbete lägst är förskolorna framför allt sämre på att arbeta med att utveckla den matematiska förmågan hos barnen där endast 53 procent svarat positivt på frågan. Att några förskolor får en

lägre andel positiva svar när det gäller frågorna om att utveckla förmågor för lärande är delvis naturligt då uppdraget om detta har förstärkts i nya skollagen och ett utvecklingsarbete just nu pågår på många förskolor.

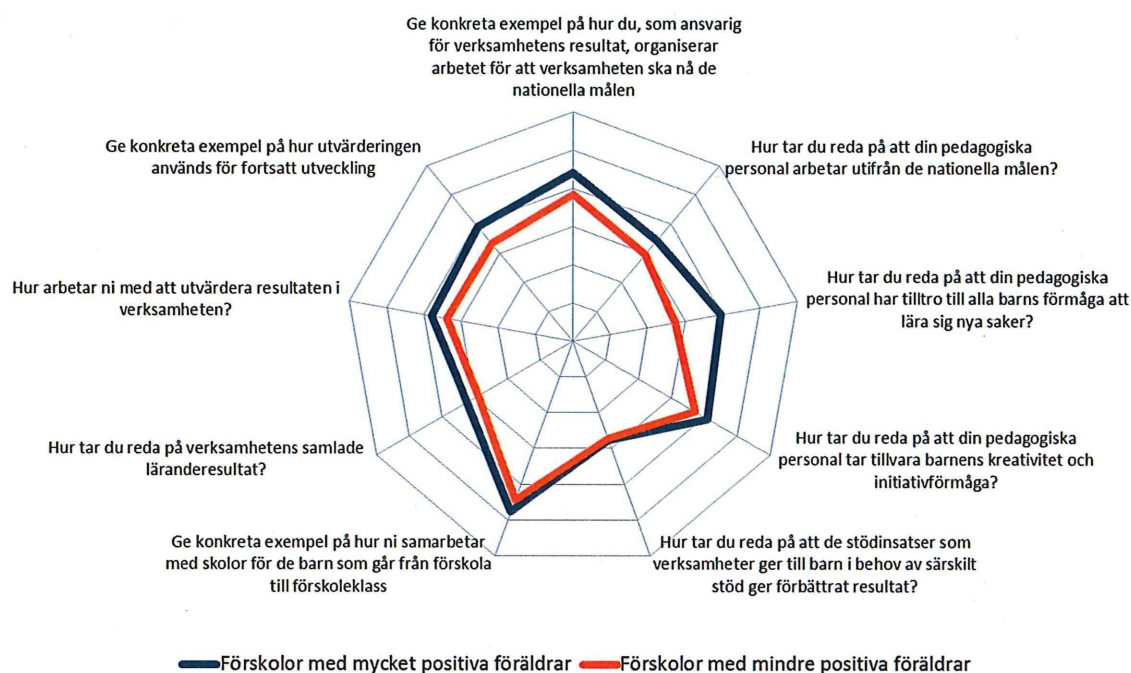
Skolinspektionen har uttryckt sig så här kring det förstärkta pedagogiska uppdraget i förskolan:

"Många förskolor har genomfört välriktade, övergripande implementeringsinsatser, men behöver fördjupa sitt arbete med att förankra läroplanen i sitt dagliga pedagogiska arbete. De behöver skapa tid för att gemensamt och kontinuerligt reflektera över den verksamhet som erbjudits barnen, i syfte att kunna förbättra sitt arbete med barns utveckling och lärande."

Då skillnaden mellan förskolorna verkar vara extra stor när det gäller arbetet med att utveckla barnens förmågor till språklig och matematisk utveckling blir det intressant att undersöka om samma förskolor också har låga värden när det gäller förväntningarna hos personalen på barnens inläring. I den kvartil förskolor som har de högsta värdena för enkätfrågorna angående matematisk och språklig utveckling har 94 procent svarat positivt. Samma kvartil har också svarat till 94 procent positivt på frågan om personalen förväntar sig att barnen kan lära sig nya saker. I kvartilen med den lägsta andelen positiva svar vad gäller språklig och matematisk utveckling, 58 procent, har 73 procent svarat att personalen har höga förväntningar. De förskolor som enligt föräldrarna arbetar bra med att utveckla den språkliga och matematiska förmågan får också höga enkätresultat när det gäller att ha höga förväntningar på barnen. Samma förskolor är också, enligt föräldrarna, duktigare på att förmedla vad förskolan vill med sin verksamhet och att ge bra information om hur barnet utvecklas på förskolan. Förskolorna i gruppen med låga resultat vad gäller utveckling av språklig och matematisk förmåga hade också låga resultat på alla de tre frågorna gällande höga förväntningar, tydlighet och information om barnets utveckling.

"Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra"	Personalen hjälper mitt barn att utveckla sitt språk och sin matematiska förmåga	"Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra"	Jag får bra information om hur mitt barn utvecklas i förskolan
	Medel		Medel
Förskolor med högst andel positiva svar	94 %	Samma förskolor	93 %
Förskolor med lägst andel positiva svar	58 %	Samma förskolor	64 %

Föräldraenkätens resultat kan också jämföras med de svar som förskolecheferna lämnat i sina verksamhetsredogörelser. Förskolecheferna på de förskolor som fått de högsta resultaten i enkäten vad gäller lärande och kvalitet har också svarat tydligare och mer konkret på alla frågor i verksamhetsredogörelsen rörande det systematiska kvalitetsarbetet.

Det är dock en fråga som sticker ut och det är frågan om hur förskolechefen tar reda på att personalen har tilltro till barnens förmåga att lära sig nya saker. För denna fråga är förskolecheferna på de förskolor som fått de högsta resultaten vad gäller lärande och kvalitet betydligt bättre på att beskriva sitt arbete. Vi kan alltså se att just arbetet med att höja personalens tilltro till alla barns förmåga att lära sig verkar ha stor betydelse för hur föräldrarna ser på förskolans utvecklande av språklig och matematisk förmåga hos barnen.

Många av förskolecheferna i Uppsala beskriver ett bra arbete när det gäller att säkerställa att personalen har tilltro till alla barns förmågor. En förskolechef svarar till exempel så här:

”Genom att pedagogerna ser barnen som kompetenta bemöter de barnen med intresse för deras sätt att tänka. Alla våra projekt utgår från och genomsyras av barnens funderingar. Vi använder pedagogisk dokumentation som ett redskap för att förstå och synliggöra det som sker. Genom dokumentationen och våra reflektioner får vi syn på processer som är till hjälp för att förstå barnens kompetenser och deras lärande. Jag arbetar nära alla pedagoger på förskolan eftersom jag själv arbetar i barngrupp större delen av min arbetstid. Det gör att jag hela tiden är nära verksamheten. Vi avsätter tid till reflektion varje vecka där barnens lärande är en av frågorna vi lyfter. Vi vill alla lära mer om pedagogisk dokumentation.”

Sammanfattningsvis har vi alltså sett att höga förväntningar hos personalen på alla barns inlärningsförmåga gör skillnad för utvecklingen av språklig och matematisk förmåga hos barnen. Förskolecheferna kan bättre beskriva sitt arbete med att se till att personalen har höga förväntningar på de förskolor där arbetet med språk och matematik skattas högt av föräldrarna. Förskolechefernas arbete har alltså stor betydelse för föräldrarnas uppfattning. Vi har också sett att enkätfrågor om information och tydlighet i den pedagogiska idén är tätt sammanbundna med föräldrarnas uppfattning om hur förskolan arbetar med språkligt och matematiskt lärande.

*Barn- och
ungdomsnämndens mål:*

*Barn i förskolan och
elever i skolan och i
fritidshemmen ska vistas
i verksamheter präglade
av en kultur med
nolltolerans mot
trakasserier och
kränkningar*

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

I Skolverkets allmänna råd beskrivs att arbetet med likabehandling handlar om "att personalen skaffar sig kunskaper kring varje specifik diskrimineringsgrund och om vad som utgör trakasserier och kränkande behandling".¹ Det är en förutsättning för att kunna arbeta främjande med likabehandling att veta var i och vilka situationer kränkningar och diskriminering kan uppstå och på vilka sätt det kan ta sig uttryck. Skolverket menar att "kränkningar och mobbning minskar när verksamheterna systematiskt kartlägger elevernas situation och använder resultaten för att utveckla och justera insatserna i det förebyggande arbetet."² Därför fokuserar frågorna i verksamhetsredogörelsen på

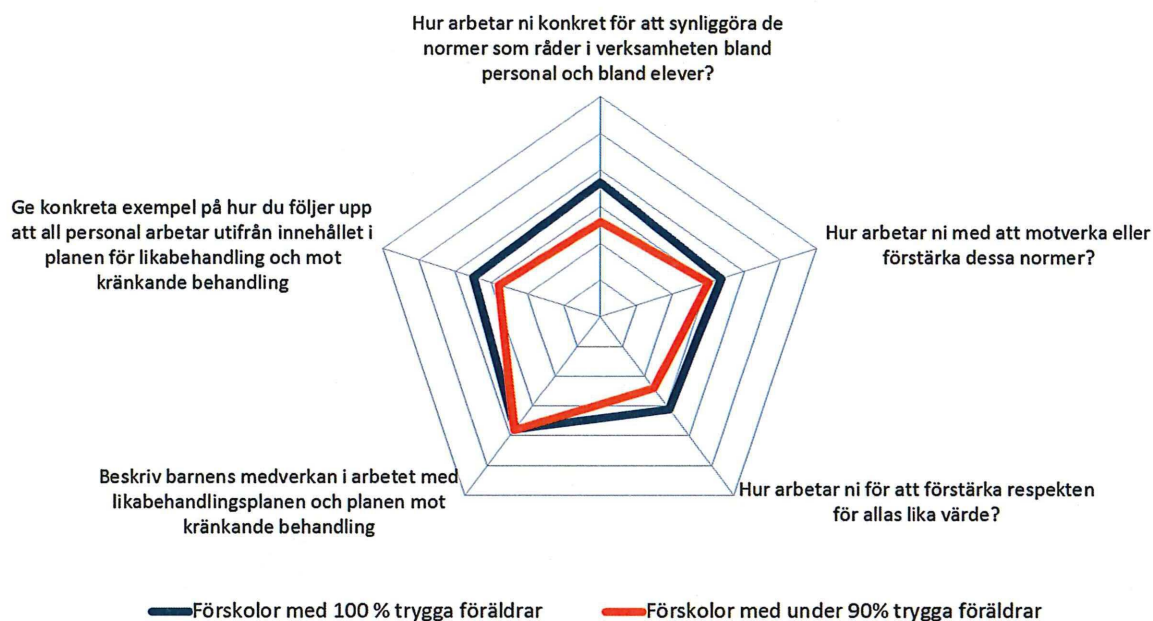
kartläggning, systematik och uppföljning och hur uppföljning används för utveckling av insatserna.

I Uppsala är 100 procent av föräldrarna till barn på över 100 förskolor trygga när barnen är på förskolan. Vid 12 förskolor har 90 procent eller färre av föräldrarna svarat att de är trygga när barnen är på förskolan. Frågan om trygghet är den enda frågan i föräldraenkäten som behandlar arbetet för likabehandling. För att försöka ta reda på om det är någon skillnad i arbetet med likabehandling och mot kränkande behandling på de förskolor där föräldrarna känner sig mindre trygga och de där de är 100 procent trygga, har vi jämfört de två grupperna när det gäller förskolechefernas svar.

På de förskolor där 100 procent av föräldrarna känner sig trygga beskriver förskolecheferna ett bättre arbete för likabehandling än förskolecheferna i den andra gruppen. Framför allt gäller detta frågorna om hur förskolechefen arbetar med att synliggöra de normer som råder i verksamheten, samt följer upp att all personal arbetar utifrån innehållet i likabehandlingsplanen. När det gäller förskolechefernas beskrivningar av arbetet mot kränkande behandling verkar det dock inte ha så stor betydelse hur föräldrarna skattat tryggheten på förskolan. Ibland är det till och med så att de förskolechefer på förskolor där mindre än 90 procent av föräldrarna är trygga har bättre beskrivningar av sitt förebyggande arbete än de andra. Det kan bero på att frågan om trygghet i föräldraenkäten bättre kan kopplas till ett främjande arbete för likabehandling, än till ett förebyggande arbete där man kartlägger och hanterar de risker för kränkningar som man upptäckt i verksamheten.

¹ Skolverkets allmänna råd, arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, Stockholm, 2012

² Ibid.

Det främjande arbetet handlar i verksamhetsredogörelsen om att synliggöra och motverka eller förstärka de normer som råder i verksamheten, att förstärka respekten för allas lika värde, att låta barnen vara med i arbetet med likabehandlingsplanen och att följa upp att personalen arbetar utifrån den plan som skrivits. Det förebyggande arbetet mot kränkande behandling handlar istället om att kartlägga situationer och platser där kränkningar uppstår, att förebygga eller åtgärda dessa, att beskriva åtgärderna som vidtas när kränkningar sker mellan barn eller barn och personal, att följa upp detta arbete och att använda det i utvecklingen av förskolan. Det är möjligt att denna typ av arbete inte är så nära sammankopplat med föräldrarnas känsla av trygghet, eller så kan det vara så att de förskolor som har stora inslag av problematiken också är bättre på att beskriva hur man hanterar den. Helt enkelt för att man får hantera det oftare. Kopplingen mellan föräldrars upplevda trygghet och det beskrivna arbetet mot kränkande behandling är hur som helst inte helt klar och framför allt inte lika tydlig som sambandet mellan en hög känsla av trygghet och ett främjande arbete för likabehandling.

Ett av de områden som sticker ut i de förskolor där alla föräldrar känner sig trygga är arbetet med normer, vilket förskolecheferna på dessa förskolor har bättre beskrivningar för. Fortfarande verkar dock de flesta förskolor ha svårt med just detta område och många förskolechefer beskriver ett mer generellt värdegrundsarbete. Frågan i verksamhetsredogörelsen lyder *hur arbetar ni konkret för att synliggöra de normer som råder i verksamheten bland personal och bland elever*. Med detta menas hur man gör för att ta reda på de underliggande normer som redan finns och som man agerar utifrån omedvetet, inte de normer som man vill ska råda. Normer styr våra föreställningar och värderingar och påverkar vår syn på människor. Det är därför normerna i sig som kan bidra till diskriminering och kränkningar.

Följande exempel på hur man kan arbeta med att synliggöra normerna i sin verksamhet är hämtat från en grundskolerektor:

"För att synliggöra normer i personalgruppen har vi arbetat med frågeställningar från boken "I normens öga". Detta har gjorts på arbetsplatsträffar. Arbetet med detta har gjorts utifrån att de vuxna behöver få syn på sina egna normer, det som omedvetet styr vad man gör. Då man fått syn på sina egna normer och diskuterat det med andra har man möjlighet att påverka dem. I det systematiska förbättringsarbetet har vi kommit fram till tre Alltid, förhållningssätt som ska synas i allt vi gör. Normerna genomsyrar också den verksamhetsidé vi arbetat fram. I arbetet med eleverna har lärarna tagit upp mycket konkreta frågor, ibland i form av små scener. Detta har gjorts för att eleverna tydligare ska få syn på hur deras attityder och beteenden uppfattas av andra. I elevintervjuerna ställs frågan: "Hur ska man vara för att passa in i din klass/på din skola?" Svaren återkopplas till lärarna. En annan elevfråga är: Finns det tillfällen då man känner sig orättvis behandlad? Svaren återkopplas till lärarna."

I arbetet med normer ingår arbetet för jämställdhet vilket är ett inriktningsmål för Uppsala kommun. Att förskolor och skolor därför uppmärksammar de könsnormer som råder i sina verksamheter är en förutsättning för att de barn och ungdomar som nu går i förskolan och skolan ska få uppleva ett mer jämställt samhälle. Det finns många goda exempel på hur man kan arbeta med könsnormer i Uppsala, en fritidshemsföreståndare beskriver sin verksamhets arbete så här:

"Fritidspersonalen arbetar aktivt för att bli medvetna om t ex vad pojkar och flickor väljer för aktiviteter på fritids. Vem leker barnen med inomhus respektive utomhus. Är det skillnad mellan flickor och pojkar hur de söker sig till nya aktiviteter. Vad tränas i pojkars respektive flickors lek. Pedagoger som avleder eller avbryter lekar, är det pojkars eller flickors lek? Medvetenhet om hur pojkar respektive flickor löser konflikter är också en del i jämställdhetsarbetet."

När det gäller barnens upplevelser så går det att se en skillnad i flickor och pojkars svar på den barnenkät som besvarats av barn i 4-5-årsåldern. Flickor svarar lite mera positivt än pojkarna på nästan alla frågor. Detta mönster gäller i år såväl som förra året och eftersom det är så många barn som svarat på enkäten, nästan 2600 barn, så kan vi vara ganska säkra på att detta mönster finns i Uppsala. Självklart kan det finnas förskolor där pojkarna är nöjdare än flickorna, men det är ändå intressant att fråga sig vad det kan bero på att flickorna är mer nöjda med Uppsalas förskoleverksamhet totalt sett, än pojkarna.

Sammanfattningsvis har vi sett att förskolecheferna på de förskolor där föräldrarna är hundraprocentigt trygga har en tydligare pedagogisk idé vad gäller arbetet för likabehandling, det främjande arbetet. Därför kan det också vara gynnsamt att på ett bättre sätt försöka arbeta med detta på de förskolor där 90 procent eller färre är nöjda. Vi har också försökt lyfta fram vikten av att förstå sina egna underliggande normer och att detta är en förutsättning för ett effektivt arbete för likabehandling.

Resultat och analys – grundskola

För att fånga kvaliteter i skolornas systematiska arbete med att utveckla verksamheten i kommunens grundskolor har vi använt oss av den möjlighet som uppföljningssystemet ger, nämligen att jämföra och analysera olika svar för att få syn på återkommande mönster och därmed identifiera framgångsfaktorer. Detta för att få en så nyanserad bild som möjligt av de olika förutsättningar som råder, och en bild av vilka faktorer i skolorna som förefaller påverka elevernas kunskapsresultat och upplevelse av skolarbetet.

Vi har konsekvent använt oss av kvartiler som underlag för jämförelser. Det innebär att vi har valt ut de 25 procent av skolorna som har lägst respektive högst resultat på alla enkätfrågor, några enkätfrågor eller en specifik enkätfråga. Kvartilerna har på så sätt kommit att bestå av olika skolor beroende på urvalet. En kvartils omfattning i grundskolan framgår enligt nedanstående tabell.

Fritidshem	15 fritidshem	500-700 elever
Årskurs 5	13 skolor	300-400 elever
Årskurs 8	6 skolor	200-400 elever

I sammanhanget är det dock viktigt att understryka att elevers och skolors resultat också i hög grad påverkas och styrs av faktorer som främst relaterar till skolans omvärld, till exempel socioekonomiska faktorer. Därför har vi tagit hänsyn till sådana strukturella faktorer. Skälet är att vi vill fokusera på framgångsfaktorer – faktorer som producenterna på olika sätt kan påverka.

Sex temaområden

Årets uppföljning har analyserats inom ramen för sex temaområden. Områdena har valts utifrån mål i den lokala skolpolitiken:

- Systematiskt kvalitetsarbete
- Lust att lära
- Förväntningar
- Flickors och pojkars resultat
- Arbete för likabehandling
- Arbete mot kränkande behandling

*Kommunfullmäktiges
inriktningsmål:*

*"Genom att systematiskt
och kvalitativt följa upp
all pedagogisk
verksamhet, från förskola
till vuxenutbildning,
oavsett huvudman, ges
en likvärdig bild av
verksamheterna i
kommunen "*

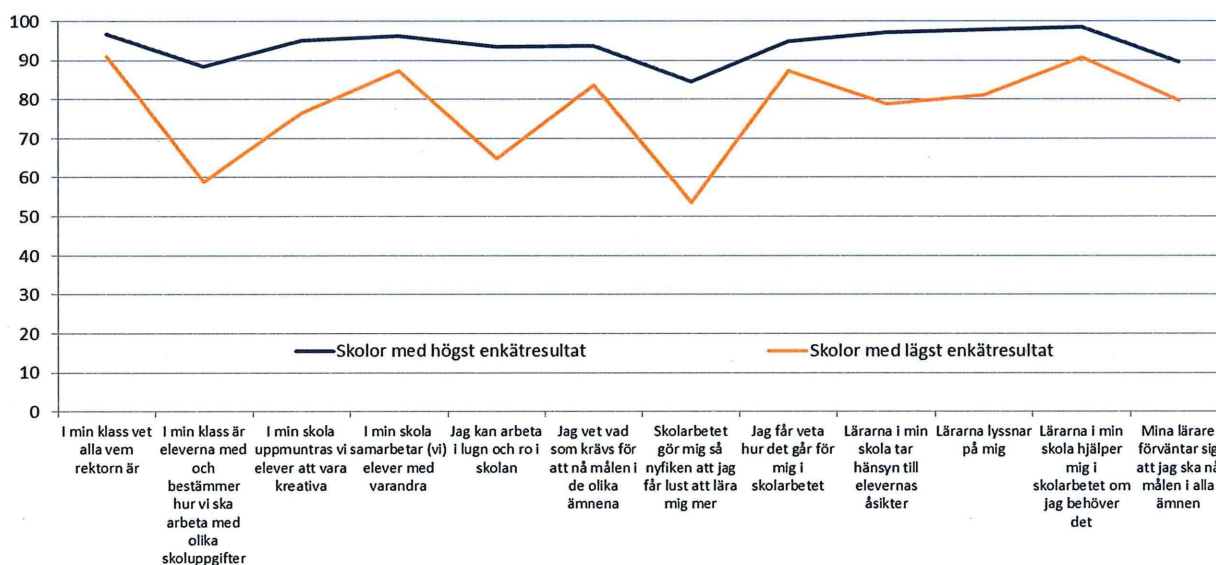
Systematiskt kvalitetsarbete

Det totala enkätresultatet³ för eleverna i årskurs 5 och 8 i Uppsalas grundskolor visar inga större förändringar sedan föregående år. Däremot är det stora skillnader mellan skolorna.

I en jämförelse av skolorna i åk 5 utifrån kvartilerna med högst respektive lägst enkätresultat kan man se att eleverna i de 13 skolor som har högst enkätresultat är nöjda med alla delar som rör det systematiska kvalitetsarbetet, resultaten ligger mellan 90 - 100 procent för alla påståendena. I skolorna som har de lägsta enkätresultaten är resultatet ojämnt. Eleverna i dessa skolor upplever framför allt i mycket lägre grad lust att lära, lugn och ro och att de får vara med och bestämma hur de ska arbeta med olika skoluppgifter.

I årskurs 8 är de totala enkätresultaten lägre än för årskurs 5 på alla frågor. Samtidigt är skillnaderna mellan grupperna med högst och lägst enkätresultat mindre. Lusten att lära och medbestämmande får lägst resultat även i årskurs 8. Det tycks finnas en samvariation mellan dessa två påståenden, om det ena har ett högt resultat har det andra också högt resultat och tvärtom. Vi såg samma mönster föregående år.

Enkätresultat systematiskt kvalitetsarbete åk 5 spridning

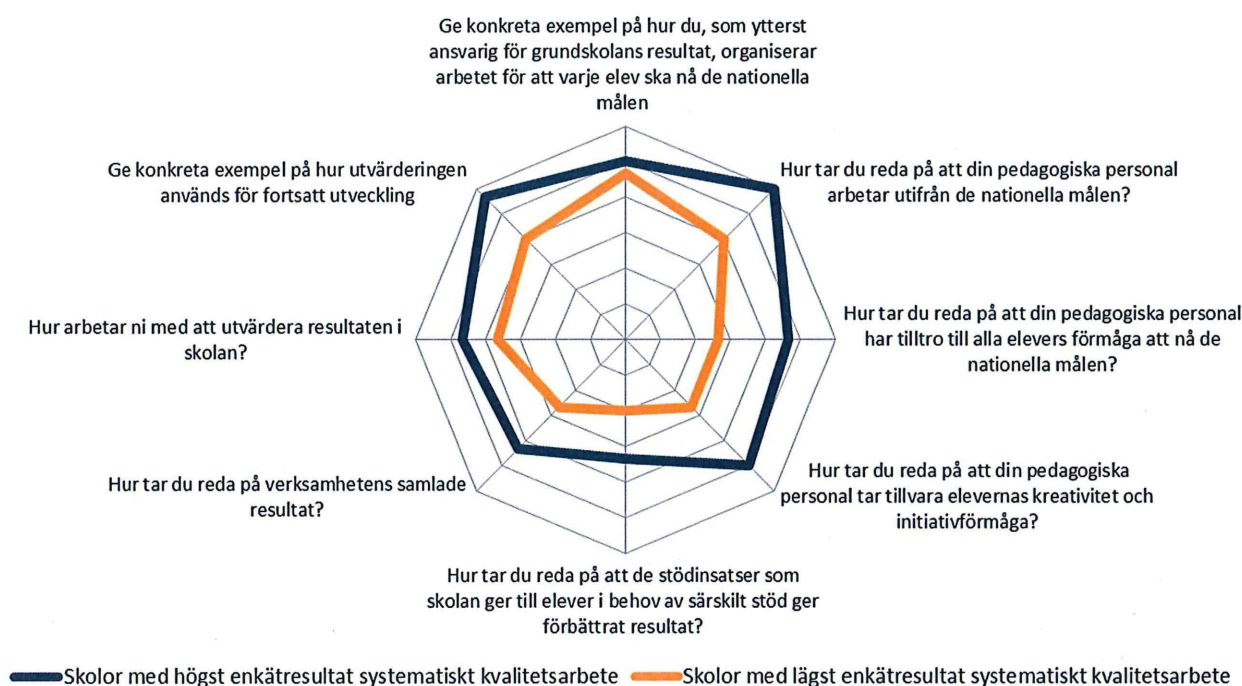

Fritidshemmen har de högsta enkätresultaten av alla verksamheter. I kvartilen med högst resultat, bestående av 15 fritidshem, finns det två påståenden som samtliga elever instämmer i, *personalen lyssnar på mig* och *personalen hjälper mig om jag behöver det*. I kvartilen med

³ I årskurs 5 är svarsfrekvensen 87 procent (1562 elever har svarat). I årskurs 8 är svarsfrekvensen 81 procent, 1437 elever har svarat, i fritidshemmen är svarsfrekvensen 82 procent, 2653 elever har svarat.

lägst enkätresultat är det en fråga som sticker ut och som fått ett mycket lågt resultat, *personalen på fritids berättar vad jag är bra på*.

Rektorerna har i verksamhetsredogörelser beskrivit hur det systematiska arbetet ser ut på den egna skolan. De har även uppmanats att ge konkreta exempel på hur det går till i praktiken. Varje redogörelse har sedan bedömts utifrån kriterier som bygger på skollag och läroplaner. Resultatet av rektorernas beskrivningar i de skolor som hade högst respektive lägst enkätresultat på frågorna för systematiskt kvalitetsarbete har sammanställts. I årskurs 5 är det inga stora skillnader i rektorernas beskrivningar i den högsta och lägsta kvartilen, d.v.s. gruppen skolor med högst och gruppen skolor med lägst enkätresultat. I årskurs 8 är det däremot stora skillnader. I skolorna med högst enkätresultat beskriver rektorerna ett mycket tydligare och mer konkret systematiskt arbete för att utveckla verksamheten.

Samtliga rektorer i den gruppen har en tydlig pedagogisk idé om hur de tar reda på att personalen arbetar utifrån de nationella målen och de ger i mycket hög utsträckning konkreta exempel på hur utvärderingar används för fortsatt utveckling. De beskriver också närmare hur de tar reda på att stödinsatser ger förbättrat resultat. Huruvida stödinsatser ger förbättrat resultat har varit svårast för rektorerna att beskriva överlag, allra helst i kvartilerna med lägst enkätresultat.

Skolinspektionen⁴ har granskat rektors ledarskap och identifierat områden som är utmärkande för rektorer som lyckas bra i sitt ledarskap. Gemensamt för dem är att de har god legitimitet och höga, positiva förväntningar på lärare och elever. De arbetar tillsammans med sina medarbetare utifrån de nationella styrdokumenterna med en gemensam vision och tydliga insatser inom definierade förbättringsområden. På dessa skolor följer kvalitetsarbetet en röd

⁴ Skolinspektionen, Kvalitetsgranskning, rapport 2010:15, Rektors ledarskap - en granskning av hur rektor leder skolans arbete mot ökad måluppfyllelse

tråd och lärarnas kompetensutveckling är tydligt kopplad till förbättringsområdena. En av rektorerna i Uppsala beskriver sitt systematiska kvalitetsarbete:

Resultaten presenteras för samtlig personal, huvuddragen går igenom och diskuteras. Med pedagoggruppen görs en djupare analys utifrån kännedom om organisation, arbetssätt, resursanvändning och insatta åtgärder. Vi jämför till exempel resultat mellan pojkar och flickor, mellan elever med svenska som första- respektive andraspråk. Eventuella skillnader mellan resultat på nationella prov och betyg i enskilda ämnen är också föremål för analys, förklaring och åtgärder. Intresset för dessa analyser är stort bland lärarna och leder till ett ökat lärande om hur elever lär sig och vad vi behöver arbeta med. De nya insikterna påverkar organisation och resursanvändning på olika nivåer, men framför allt förändringar i det pedagogiska arbetet i klassrummen.

Barn- och
ungdomsnämndens
mål:

Barns lärande i
förskolan och de tidiga
skolåren ska öka deras
möjligheter att nå
målen i åk 3

Lust att lära

I årskurs 8 är elevernas lust att lära låg. Enkätresultatet har sjunkit från 45 procent 2011 till 42 procent 2012. Under år 2001 - 2002 genomfördes en kvalitetsgranskning av Skolverket avseende på hur lusten att lära väcks och hålls vid liv i förskolor, skolor och vuxenutbildning. Granskningen gällde vilka faktorer som påverkar lusten att lära positivt och negativt, sett i ett livslångt perspektiv, samt vad förskolor, skolor och utbildningsanordnare gör för att väcka och stödja lusten att lära. Granskningen indikerade att det är en rad olika faktorer som inom de givna undervisningsstrukturerna och ramarna som skapar lust eller olust hos elever. Hur man bäst hjälper elever att få lust att lära är en betydligt mer komplicerad fråga än om vilken yttre undervisningsstruktur

som är bäst. Skolverket⁵ definierade begreppet "lust att lära" som att den lärande har en inre positiv drivkraft och känner tillit till sin förmåga att på egen hand och tillsammans med andra söka och forma ny kunskap. De tog också fram kriterieområden som har betydelse för lusten att lära:

Mål och strategier: Har den ansvariga och personalen medvetet uttalade mål för att eleven ska känna motivation och en lust att lära?

Arbetsmiljö: Ger den fysiska miljön förutsättningar för att barnen/eleverna ska uppleva trygghet och stimulans i sitt lärande? Erbjuder den psykosociala miljön eleverna trygghet, inflytande och stimulans?

Inflytande: Ställs det positiva förväntningar på eleverna utifrån målen i läroplaner och kursplaner och utifrån vars och ens förförståelse och kunskapsnivå och har eleverna inflytande över det egna lärandet?

Självförtroende och syn på lärande: Litar eleverna på sin förmåga att lära i nya sammanhang och gör de självständiga val?

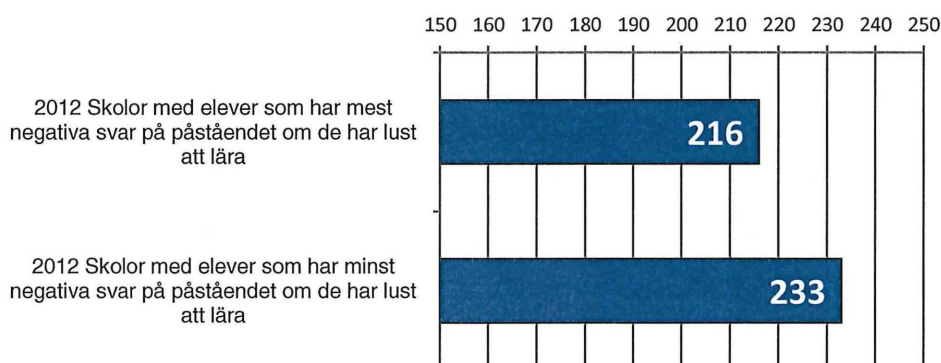
⁵ Skolverket, Lusten att lära – med fokus på matematik, nationell kvalitetsgranskning 2002

För att försöka fånga vad som påverkar lusten att lära har vi använt oss av dessa kriterier. Påståendena i enkäten fördelades enligt Skolverkets kriterier och jämfördes med enkätsvaren i skolorna med högst och lägst enkätresultat. Urvalet denna gång var andelen elever som svarat negativt på påståendet *skolarbetet gör mig så nyfiken så att jag får lust att lära mig mer*. I gruppen skolor där eleverna var minst negativa saknade en tredjedel lust att lära och i gruppen som var mest negativa saknade två tredjedelar, d.v.s. en klar majoritet av eleverna, lust att lära. Jämförelsen visade att den gruppen hade lägre enkätresultat inom samtliga områden. Den största skillnaden låg inom områdena inflytande samt självtillit och syn på lärande.

Jämfört med den andra gruppen gav rektorerna i skolorna där eleverna var minst negativa till påståendet om lusten att lära tydligare beskrivningar och fler konkreta exempel på hur de organiserar arbetet för att varje elev ska nå de nationella målen och hur de tar reda på att stödinsatser ger förbättrat resultat. Båda dessa områden beskriver hur man som rektor ser till individen.

Finns det något samband mellan lust att lära och elevernas kunskapsresultat? I en jämförelse av kvartilerna med högst och lägst enkätresultat i årskurs 8 för lust att lära och meritmedelvärdet i dessa skolors årskurs 9 framgår en skillnad. I skolorna där majoriteten av eleverna saknar lust att lära har eleverna i årskurs 9 betydligt sämre meritmedelvärde.

Lust att lära åk 8 jfr meritmedelvärde åk 9 2012

I båda grupperna är det en blandning av skolor vad gäller huvudman, storlek och område. En genomsnittlig struktureringsättning på 13- 14 000 kr i varje grupp visar att det inte heller finns någon socioekonomisk skillnad i elevgrupperna. Skillnaden var lika stor 2011.

*Barn- och
ungdomsnämndens
mål:*

*Förväntningarna på
elevernas resultat i
skolan ska vara höga*

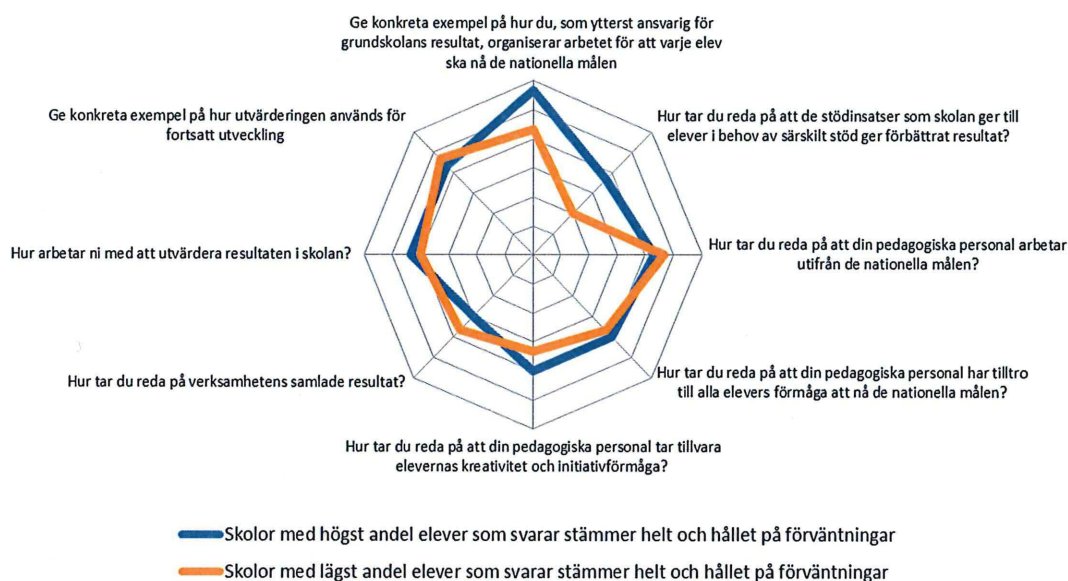
Förväntningar

Endast en del av resultatskillnader mellan skolor kan förklaras med en ökad skolsegregation avseende den socioekonomiska elevsammansättningen på skolan, konstaterar Skolverket⁶ i sin rapport om likvärdigheten i skolan. I rapporten beskrivs att i ett skolsystem med stora skillnader i resultat mellan skolor finns en risk att skolan som eleven går i får en större påverkan på elevens resultat. Skolnivåeffekten förstärks sedan av studiemotivation och

⁶ Ur Skolverkets rapport "Likvärdig utbildning i svensk grundskola" (2012)

engagemang, kamrateffekter och lärarförväntningar, vilket leder till att betydelsen av vilken skola en elev går i har ökat. Men det går inte heller att utesluta att skolnivåeffekten påverkas av ökande kvalitetsskillnader och förändrade arbetssätt i undervisningen.

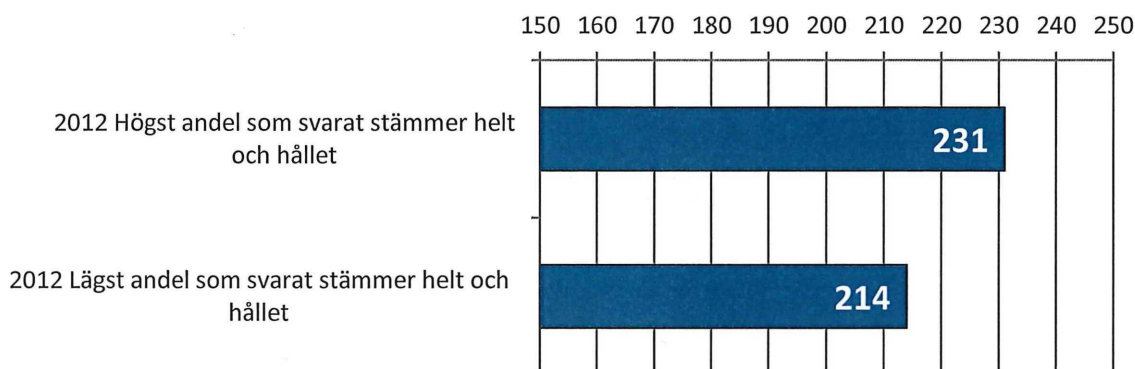
Kan vi i vårt material i Uppsala se om lärarnas förväntningar har betydelse för elevernas kunskapsresultat? I årskurs 8 rangordnades alla skolor utifrån antalet elever som svarat ”stämmer helt och hållet” på påståendet *mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen*. Det genomsnittliga resultatet för gruppen skolor med högst respektive lägst resultat skiljer sig åt väsentligt. I skolorna med de högsta resultaten för ”stämmer helt och hållet” upplevde i genomsnitt 70 procent av eleverna att lärarna förväntade sig att de skulle nå målen i alla ämnen, i den andra gruppen var det i genomsnitt 41 procent som upplevde det. Det vi kan konstatera är att eleverna upplever förväntningar från lärare i olika hög grad. Finns det då något samband mellan enkätresultaten i dessa två grupper, beskrivningarna i rektorernas verksamhetsredogörelser och skolornas kunskapsresultat?

Bilden för rektorernas verksamhetsredogörelser blir nästan identisk med bilden för ”lust att lära” trots att det handlar om ett nytt urval som skapat två nya grupper av skolor i högsta och lägsta kvartil. Rektorerna i skolor där eleverna upplever höga förväntningar ger tydligare beskrivningar och fler konkreta exempel på hur de organiserar arbetet för att varje elev ska nå de nationella målen och hur de tar reda på att stödinsatser ger förbättrat resultat än den andra gruppen. Även här beskriver man hur man ser till individen i högre grad.

I en jämförelse av kvartilerna med högst och lägst enkätresultat i årskurs 8 för förväntningar och meritmedvärdet i dessa skolors årskurs 9 framgår en liknande skillnad som för lusten att lära.

Förväntningar åk 8 jfr meritmedelvärde åk 9 2012

I skolorna där 7 av 10 elever upplever höga förväntningar av sina lärare är meritmedelvärdet betydligt högre än för den grupp där endast 4 av 10 upplever dessa förväntningar. Skillnaden var lika stor för 2011 års betygsresultat.

Rektorer i Uppsala beskriver olika sätt för att ta reda på hur personalen har tilltro till alla elevers förmåga att nå de nationella målen:

"Genom att initiera diskussioner om valda stycken ur läroplanen vid möten märker jag om personalen arbetar efter de nationella målen. I samband med skrivning av åtgärdsprogram blir det tydligt om personalen har tilltro till eleven."

"Resultat från enkäter är bra underlag vid måldialoger med personalen."

"Jag har rektorsråd med eleverna, där jag träffar sex elever från varje klass och diskuterar med dem utifrån SKL:s mjuka indikatorer."

Kommunfullmäktiges inriktningsmål:

"Uppsalaborna är jämställda genom att villkoren, delaktigheten och tillgängligheten är lika för alla".

Flickor och pojkar

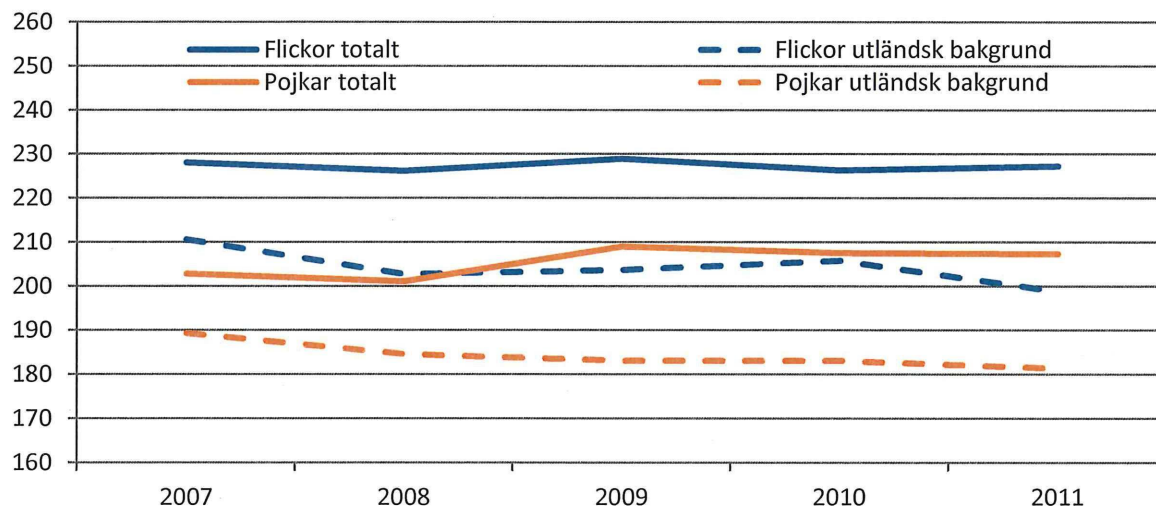
Pojkar och flickor får inte samma förutsättningar att lära sig och trivas i skolan. Flickor presterar bättre än pojkar i skolan, flickor mår sämre än pojkar, flickor utsätts oftare för trakasserier och både pojkar och flickor hindras av traditionella könsroller. Ökad jämställdhet i skolan är viktigt både för pojkar och flickor. Antipluggkultur bland pojkar, och flickors ibland orimliga krav på sig själva behöver synliggöras och ifrågasättas. Många pojkar riskerar att mötas av negativa förväntningar och att tidigt lära sig hantera skolmisslyckanden, något som kan ha sin grund dels i föreställningar om att pojkar ofta presterar sämre, dels i

pojkarernas genomsnittligt senare biologiska mognad. Detta framgår i en utredning⁷ om betydelsen av jämställdhet i skolan.

⁷ Flickor, pojkar, individer - om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99).

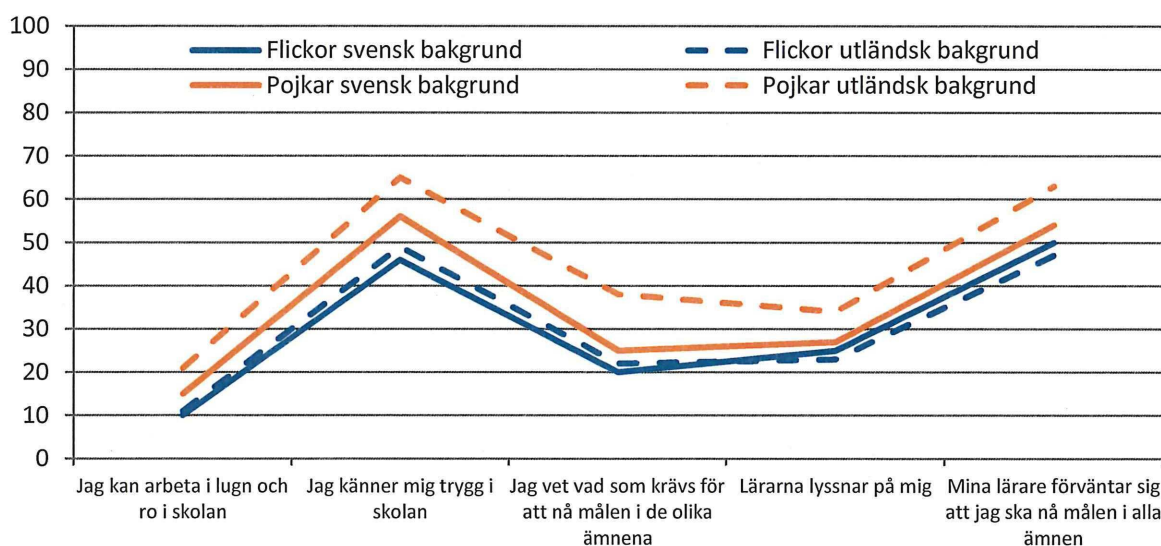
I Uppsala är det stora skillnader i kunskapsresultaten mellan pojkar och flickor. Kan vi i vårt material se något samband mellan flickors och pojkars skillnader i kunskapsresultat och hur de upplever tillvaron i skolan?

Meritmedelvärde åk 9 i Uppsala - spridning pojkar och flickor

Bilden visar att flickor som grupp har, och har haft över tid, betydligt högre meritmedelvärde än pojkar. Lägst resultat har pojkar med utländsk bakgrund. När man tittar på dessa grupperns enkätresultat blir bilden en helt annan. Flickor som grupp har lägst enkätresultat och pojkar med utländsk bakgrund har högst.

Andel flickor och pojkar i åk 8 i Uppsala som svarat "Stämmer helt och hållet"

Pojkar med utländsk bakgrund har lägst meritmedelvärde. Samtidigt anser de i högre grad än de andra grupperna att det stämmer helt och hållet att de känner sig trygga, att de vet vad som krävs för att nå målen, att lärarna lyssnar på dem och att lärarna förväntar sig att de ska nå målen.

En rektor i Uppsala ger ett konkret exempel på hur fritidshemmet arbetar för att främja jämställdhet:

Fritidspersonalen arbetar aktivt för att bli medvetna om t ex vad pojkar och flickor väljer för aktiviteter på fritids. Vem leker barnen med inomhus respektive utomhus. Är det skillnad mellan flickor och pojkar hur de söker sig till nya aktiviteter. Vad tränas i pojkars respektive flickors lek. Pedagoger som avleder eller avbryter lekar, är det pojkars eller flickors lek? Medvetenhet om hur pojkar respektive flickor löser konflikter är också en del i jämställdhetsarbetet.

En annan rektor beskriver hur de arbetar i skolan för att synliggöra könsnormer:

När pedagoger högläser i en bok och det står "typiskt killar att ha stökigt på rummet" stannar pedagogen upp och frågar om detta är typiskt pojkar osv. Vaksamhet hos pedagogerna för att få eleverna att tänka mera kritiskt kring det som står i böcker och tidningar. I temat familjen ryms hela värdegrunden i form av könsroller, olika familjekonstellationer, ansvarsfördelning, hänsyn och respekt.

Barn och
ungdomsnämndens mål:

*"Elevernas ska uppleva
ett medvetet arbete för
likabehandling och mot
kränkande behandling i
skolan och i
fritidshemmet".*

Arbete för likabehandling

Enligt Skolverket⁸ är det viktigt att personalen utvecklar sin förmåga att uppmärksamma diskriminering och kränkande behandling genom att samtala om alla diskrimineringsgrunderna och diskutera dessa i förhållande till sina normer och värderingar med utgångspunkt i de situationer som de ställs inför i verksamheten. Attityder och föreställningar, uttalade eller outtalade, om vad som är att betrakta som normalt eller onormalt ligger ofta bakom kränkningar och diskriminering av barn och elever i verksamheten. Ett sätt att hantera detta kan vara att personalgruppen återkommande reflekterar över och synliggör både egna

normer och attityder samt sådana som genomsyrar den pedagogiska verksamheten. Det är viktigt att också diskutera dessa frågor med barn och elever för att de ska kunna ha inflytande och vara delaktiga i arbetet med likabehandling.

Finns det i vår undersökning i Uppsala samband mellan elevernas upplevelse av att alla elever är lika mycket värda i skolan och deras upplevelse av delaktighet i likabehandlingsarbetet samt rektorernas beskrivningar i verksamhetsredogörelserna?

I årskurs 5 och 8 rangordnades alla skolor utifrån antalet elever som svarat positivt på påståendet *i min skola är alla lika mycket värda*. I grupperna med högst och lägst resultat jämfördes detta påstående med hur samma elever svarat på påståendet *vi elever får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen*.

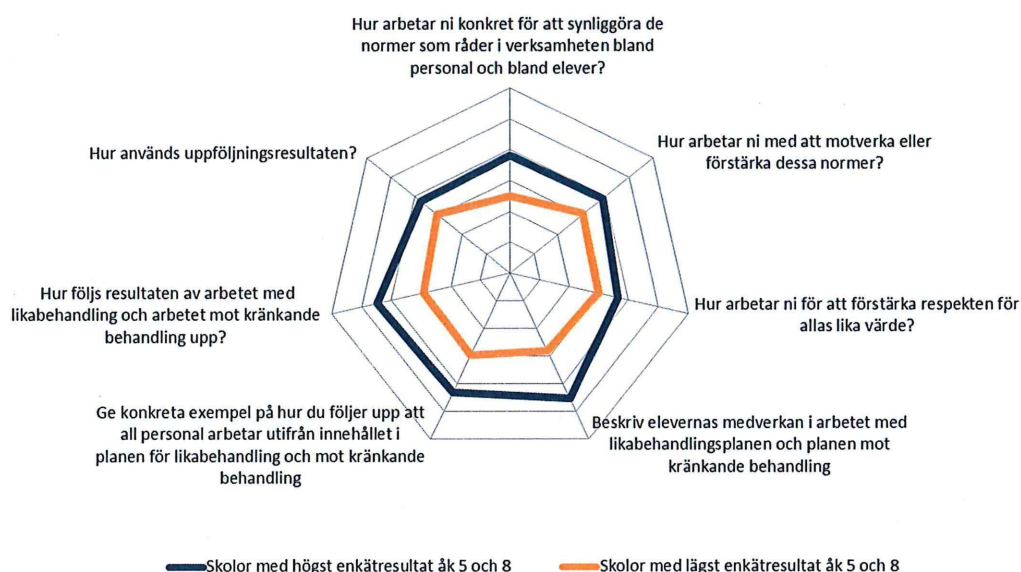
⁸ Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Skolverkets allmänna råd 2012

"Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra"	I min skola är alla lika mycket värda Medel	"Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra"	Vi elever får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen Medel
Skolor i åk 5 med högst andel positiva svar	94 %	Samma skolor	85 %
Skolor i åk 5 med lägst andel positiva svar	69 %	Samma skolor	49 %
Skolor i åk 8 med högst andel positiva svar	82 %	Samma skolor	59 %
Skolor i åk 8 med lägst andel positiva svar	62 %	Samma skolor	28 %

I de 13 skolor i årskurs fem där flest elever ansåg att de var lika mycket värda på skolan hamnade det genomsnittliga resultatet på 94 procent positiva svar för den frågan. I samma grupp svarade också 85 procent positivt på påståendet att de var delaktiga i arbetet med likabehandlingsplanen. Man kan se att frågorna samvarierar i både årskurs 5 och 8.

I årskurs 8 svarade fyra av tio elever i gruppen med lägst andel positiva svar på elevernas lika värde "vet ej" på påståendet om likabehandlingsplanen, vilket kan tyda på att arbetet för likabehandling är ottydligt för eleverna i dessa skolor.

I de 15 fritidshem där flest elever ansåg att de var lika mycket värda hamnade det genomsnittliga resultatet på 97 procent positiva svar, det högsta av alla grupper. I samma fritidshem upplevde i genomsnitt 90 procent också att de fick vara med i arbetet med likabehandlingsplanen.

Rektorerna i kvartilen med högst enkätresultat i åk 5 och 8 för likabehandling har beskrivit ett tydligare och mer konkret arbete inom samtliga områden, framför allt när det gäller elevernas medverkan i likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling, hur de följer upp att all personal arbetar utifrån innehållet i planen och hur resultatet av arbetet följs upp.

I fritidshemmen är skillnaderna inte lika stora vilket kan förklaras med att rektors beskrivning av arbetet i fritidshemmet inte är lika tydligt beskrivet som för skolan.

En rektor i Uppsala beskriver sitt arbete för att synliggöra de normer som råder i verksamheten bland personal och bland elever:

För att synliggöra normer i personalgruppen har vi arbetat med frågeställningar från boken "I normens öga". De vuxna behöver få syn på sina egna normer, det som omedvetet styr vad man gör. I det systematiska förbättringsarbetet har vi kommit fram till tre "Alltid", förhållningssätt som ska synas i allt vi gör. Normerna genomsyrar också den verksamhetsidé vi arbetat fram.

I arbetet med eleverna har lärarna tagit upp mycket konkreta frågor, ibland i form av små scener. Detta har gjorts för att eleverna tydligare ska få syn på hur deras attityder och beteenden uppfattas av andra. I elevintervjuerna ställs frågan "Hur ska man vara för att passa in i din klass/på din skola?" Svaren återkopplas till lärarna. En annan elevfråga är "Finns det tillfällen då man känner sig orättvis behandlad?" Svaren återkopplas till lärarna.

Barn och
ungdomsnämndens mål:

"Barn i förskolan och elever i skolan och i fritidshemmen ska vistas i verksamheter präglade av en kultur med nolltolerans mot trakasserier och kränkningar".

Arbete mot kränkande behandling

Enligt Skolverkets⁹ utvärdering av metoder mot mobbning minskar kränkningar och mobbning när verksamheterna har som rutin att systematiskt kartlägga elevernas situation och använder resultaten för att utveckla och justera insatserna i det förebyggande arbetet. Det är viktigt att föra en dialog med barnen och eleverna om hur kartläggningen bör utformas.

I Skolinspektionens¹⁰ nationella skolenkät 2011 uppgav mer än hälften av eleverna att det hände att elever på deras skola var elaka mot varandra. Runt var tredje elev menade att detta skedde utan att de vuxna reagerade. Hälften av alla anmälningar till inspektionen gäller kränkande behandling.

Finns det ett samband mellan elevernas delaktighet i arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling och deras uppfattning om kränkningar och trakasserier i skolan samt rektorernas beskrivningar i verksamhetsredogörelserna?

I årskurs 5 och 8 rangordnades alla skolor utifrån antalet elever som svarat negativt på påståendet *i min skola kan elever och lärare göra elaka saker utan att de vuxna gör något åt det*. I grupperna med lägst och högst nej - svar jämfördes detta påstående med i hur stor omfattning samma elever svarat positivt på påståendet *vi elever får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen*.

⁹ Skolverkets Allmänna råd, 2012

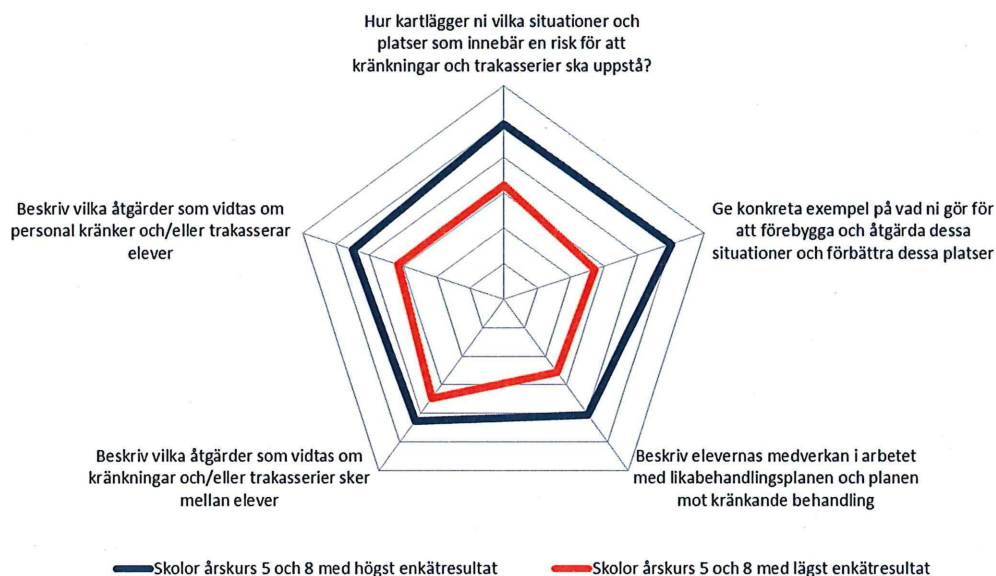
¹⁰ Regelbunden tillsyn 2011, Rapport Dnr 40 - 2012:1565. Skolinspektionen

"Stämmer inte alls och stämmer ganska dåligt"	I min skola kan elever och lärare göra elaka saker utan att de vuxna gör något åt det Medel	"Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra"	Vi elever får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen Medel
Skolor i åk 5 med högst andel nekande.	88 % (nej)	Samma skolor	74 %
Skolor i åk 5 med lägst andel nekande.	55 % (nej)	Samma skolor	64 %
Skolor i åk 8 med högst andel nekande.	71 % (nej)	Samma skolor	44 %
Skolor i åk 8 med lägst andel nekande.	45 % (nej)	Samma skolor	42 %

Målet i Uppsala är att alla elever ska vistas i en kultur med nolltolerans mot trakasserier och kränkningar. För att nå dit återstår en hel del arbete. Det ser väldigt olika ut för eleverna i den högsta och lägsta kvartilen.

I åk 5 svarade i genomsnitt 88 procent av eleverna nej på påståendet i kvartilen med de bästa resultaten. Det visar att många skolor skulle kunna nå målet. I fyra av dessa skolor svarade alla elever nekande vilket innebär att de nått målet om nolltolerans. I fritidshemmens högsta kvartil har man kommit närmast nolltolerans av alla grupper. I dessa 15 fritidshem svarar i genomsnitt 96 procent av eleverna nej på frågan om man kan vara elaka mot varandra utan att de vuxna gör något åt det. I åtta av dessa fritidshem svarade alla elever nekande vilket innebär att de nått målet om nolltolerans. I årskurs 8 har ingen skola nått nolltolerans enligt enkäten.

Elever i åk 5 som svarat nej på påståendet om att man kan göra elaka saker utan att de vuxna gör något åt det upplever också i högre grad att de är delaktiga i arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling. Det gäller också för fritidshemmen. I årskurs 8 finns däremot inte denna skillnad vilket är effekten av att fyra av tio elever i den lägsta kvartilen svarat "vet ej".

Rektorerna i kvartilen med högst enkätresultat i årskurs 5 och 8 för likabehandling har beskrivit ett tydligare och mer konkret arbete inom samtliga områden, framför allt när det

gäller elevernas medverkan i arbetet med likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling. Detta gäller även för hur de kartlägger, förebygger och åtgärdar situationer och platser som innebär risk för kränkningar och trakasserier. I fritidshemmen är skillnaderna inte lika stora vilket kan förklaras med att rektors beskrivning av arbetet i fritidshemmet inte är lika tydligt beskrivet som i skolan.

En rektor i Uppsala beskriver hur man på skolan kartlägger och förebygger situationer och platser

”Eleverna har fått i uppdrag att fotografera platser där de känner sig otrygga eller tror att någon annan gör det. Vi har genomfört en skolgårdskartläggning där eleverna har fått visa var de helst leker. Utifrån den genomförda kartläggningen skrivs mål, insatser och uppföljning in i vår likabehandlingsplan. Som exempel kan nämnas målet att minimera ostrukturerade situationer i idrottssalens omklädningsrum. Insatsen här är då att fler vuxna håller uppsikt vid omklädningsrummen i årskurs 1 och 2. Ett annat exempel är att minimera ostrukturerade situationer vid matsalens entré samt i kön till matsalen. Insatsen här är att undvika köer. När personalen rastvaktar ska de hålla särskild uppsikt över utsatta och dolda delar av skolgården.”